

BELLUM INTESTINUM: TROGIRSKA KOMUNA POČETKOM 14. STOLJEĆA¹

UDK: 323(497.583Trogir)“13“
Priljeno: 4. svibnja 2019.
Izvorni znanstveni rad

ANTE BEĆIR
Ulica hrvatskih žrtava 74
21218 Seget Donji, HR
ante.becir@gmail.com

Na temelju objavljenih narativnih, bilježničkih i sudskih spisa te jednoga neobjavljenoga sveščića sačuvanih zapisnika trogirskoga Velikoga vijeća iz 1316. i 1317. godine, rad analizira trogirске pobune i sukobe između dviju vodećih gradskih frakcija s početka 14. stoljeća. S jedne strane, sukobi su uklopljeni u širi europski srednjovjekovni kontekst masovnih pobuna, a s druge se strane ukazalo na presudnu ulogu Mletačke Republike i knezova Bribirskih na eskalaciju frakcijskih neprijateljstava u tadašnjemu Trogiru.

Ključne riječi: srednjovjekovni Trogir, gradski sukobi, mletačko-bribirsko nadmetanje

UVOD

Ovaj će rad pokušati prikazati i objasniti turbulentno stanje društveno-političkog prevrata te dinamičnost unutargradskih sukoba na području Trogirske komune u razdoblju od 1310. do 1328. godine. Kao što će se prikazati na primjeru borbe između dviju suprotstavljenih frakcija – s jedne strane Matej Zorićev, a s druge Marin Andrijin – situacija u Trogiru uklopit će se u širi srednjovjekovno-europski kontekst masovnih pobuna, ustanaka i/ili političkih

1 Rad je osvojio Rektorovu nagradu Sveučilišta u Zagrebu za akademsku godinu 2017./2018. pod mentorstvom doc. dr. sc. Tomislava Popića (Hrvatski studiji).

prevrata, i to posebice u komunalno-talijanski. Osim toga, pokazat će se kako su na oblikovanje političke situacije u Trogiru uvelike ili presudno utjecala dva snažnija politička čimbenika – Mletačka Republika i Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo (konkretnije, bribirski plemićki rod).

Općenito rečeno, suprotstavljene političke sile uvlače manje političke tvorbe u svoju interesnu sferu i time nastoje izravno utjecati na njih, odnosno oblikovati društvenu stvarnost koja odgovara njihovu društvenom znanju i trenutnim interesima.² Zbog navedenog djelovanja tih političkih sila dolazi i do stvaranja suprotstavljenih frakcija unutar ciljane političke tvorbe, koje uz pomoć moćnijih patrona nastoje pobijediti te susljedno reorganizirati postojeći politički poredak sukladno vlastitim interesima. Rad će pokazati kako je utjecaj Mletačke Republike i knezova Bribirskih imao takav učinak i na Trogir u razmatranim gradskim sukobima i pobunama.

U srednjovjekovnom kontekstu, glavni uzroci za pokretanje otvorenih i masovnih pobuna ležali su najčešće u želji za ostvarenjem političkih ciljeva, dočim su gospodarski čimbenici bili sporedni i nadovezivali se na politička zbivanja, kao i kulturni (ideološki) čimbenici. Ipak treba naglasiti kako se u srednjovjekovnom kontekstu teško može povući stroga granica između političkih, društvenih, gospodarskih i kulturno-religijskih uzroka masovnih pobuna i pokreta.² Valja uzeti u obzir i to da otvorene, nasilne i oružane artikulacije nezadovoljstva u masovnim pokretima predstavljaju javno i ekstremno uobličeno nezadovoljstvo s trenutnim režimom, a da takvom razvoju događaja uvijek prethode već ustaljeni obrasci skrivenog, pasivnog i svakodnevnog otpora podređenih skupina u odnosu spram vladajućih struktura.³

Razmatrana je tematika doživjela slabu recepciju unutar historiografske produkcije, što se ogleda u malom broju radova koji se izravno bave gradskim sukobima. Ljubo Karaman prikazao je osnovne podatke o razmatranim političkim zbivanjima, dočim je Irena Benyovsky Latin istraživala utjecaj gradskih sukoba na posjedovne odnose u 14. stoljeću. Miroslav Kurelac bavio se trogirskim ustancima od 1357. godine pa sve do 15. stoljeća, izuzimajući nemire

2 Samuel Cohn: *Lust for Liberty. The Politics of Social Revolt in Medieval Europe, 1200–1425*. Cambridge 2006., 10-13., 27-32., 43., 52-53., 56., 62., 67-78., 96-99., 107., 122., 136-138., 142-146., 154., 217., 230.; Patricia Crone: *Pre-Industrial Societies: Anatomy of the Pre-Modern World*. Oxford 2003. 98-104., 132.

s početka 14. stoljeća.³ Tematika je dotaknuta i u dvjema sintezama trogir-ske srednjovjekovne povijesti, one Nade Klaić i Irene Benyovsky Latin.⁴ Iako historiografija nije posvetila posebnu pozornost tematici, sačuvani primarni izvori ipak omogućuju dublji uvid i složenije zaključke.

U ovom su radu korišteni objavljeni narativni, diplomatski i normativni izvori, kao i jedan neobjavljen sveščić zapisnika sjednica Velikoga vijeća.⁵ Kako bi se dobio što produbljeniji opis prošle stvarnosti, treba napomenuti da službeni dokumenti, koji čine okosnicu izvornog materijala korištenog u pisanju ovoga rada, nastaju kao pojednostavljeni i formalizirani prikazi društvene stvarnosti s kojom, štoviše, ne moraju biti previše povezani. S druge pak strane, narativni izvori nude suženi pogled na zbilju te ih treba razumijevati kao pojedinačne umne proizvode specifičnog društvenog konteksta. Svaki povijesni izvor najprije se promatra kao trag prošlosti kojemu povjesničar pridaje

- 3 Ljubo Karaman: *Jedna epizoda iz građanskih borba u srednjovjekovnom Trogiru*. Hrvatska revija, XIII/1940., 303-313.; Miroslav Kurelac: *Pučki ustanci i pobune u djelima Ivana Luciusa-Lučića*. Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, XI/1977., br. 1, 239-247.; Irena Benyovsky Latin: *Politički sukobi u srednjovjekovnom Trogiru i njihov utjecaj na posjedovne odnose u gradu*. U: *Hereditas rerum croaticarum ad honorem Mirko Valentić* (ur. Aleksandar Buczynski *et alii*). Zagreb 2003., 44-51.
- 4 Nada Klaić: *Trogir u srednjem vijeku*. Trogir 1985., 214-228.; Irena Benyovsky Latin: *Srednjovjekovni Trogir: prostor i društvo*. Zagreb 2009., 23-26.
- 5 Radi se o sljedećim izvorima: Pavao Andreis: *Povijest grada Trogira I* (ur. Cvito Fisković *et alii*). Split 1977.; Miho Barada: *Trogirski spomenici I, Zapisnici pisarne općine Trogirске, sv. 1*. Zagreb 1948. (u nastavku: TS, I); Miho Barada: *Trogirski spomenici I, Zapisnici pisarne općine Trogirске, sv. 2*. Zagreb 1950. (u nastavku: TS, II); Miho Barada: *Trogirski spomenici, Zapisnici Kurije grada Trogira od 1310. do 1331.* (ur. Kruno Prijatelj *et alii*). Split 1988. (u nastavku: TS, IV); *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* (Diplomatički zbornik kraljevstva Hrvatske, Dalmacije i Slavonije), JAZU, sv. 8. (1910.), 9. (1911.), 10. (1912.). (u nastavku: CD); *Codex diplomaticus Hungariae: ecclesiasticus et civilis*. Kraljevsko ugarsko sveučilište u Budimpešti, tom VIII., sv. VI. (1837.) (u nastavku: CD Hungariae); *Legende i kronike* (ur. Vedran Gligo). Split 1977.; Ivan Lucić: *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I* (ur. Cvito Fisković *et alii*). Split 1979.; Šime Ljubić: *Listine o odnosajih između južnoga slavenstva i Mletačke republike: knjiga 1 od godine 960 do 1335*. Zagreb 1868.; Franjo Rački: *Notae Joannis Lucii*, Starine, XIII/1881. 211-268.; *Statut i reformacije grada Trogira = Statutum et reformationes civitatis Tragurii* (prir. Ivan Strohal). Zagreb 1915.; *Statut grada Trogira* (prir. Vladimir Rismondo *et alii*). Split 1988.; *Zapisnici sjednica trogirskog Komunalnog vijeća* (u nastavku: *Zapisnici*), Muzej grada Trogira, 1-16v (zahvaljujem ravnateljici Muzeja grada Trogira, dr. sc. Fani Celio Cega, što mi je omogućila uvid u neobjavlvenu arhivsku građu).

značenje kako bi ga mogao uklopiti u određenu znanstvenu paradigmu i dati mu širi smisao.⁶ Konačno, svrha je ovoga rada prvenstveno ukazati na potrebu šire povijesne kontekstualizacije, koja je izostala u relevantnoj literaturi, zbog čega će osvrst ipak ostati na generalnim spoznajama – kao uvod za detaljnije znanstvene razrade u budućnosti.

POVIJESNI KONTEKST

Kako bi se bolje razumjeli gradski sukobi u Trogiru početkom 14. stoljeća, nužno ih se mora postaviti u širi kontekst, no prije toga treba ukratko razjasniti o kakvim se sukobima radi. U fokusu je interesa prije svega trogirski kapetan i potestat Matej Zorićev te njegov pokušaj uspostave trajnije osobne vlasti u Trogiru u periodu od kraja 1312. ili početka 1313., pa sve do kraja 1317. godine, s potporom Mletačke Republike. Protivnička probribirska frakcija pod vodstvom Marina Andrijina napustila je grad zbog sukoba s Matejom, a od listopada 1317. godine navodi se kao nova vlast u Trogiru. Takvo stanje potra-

6 Usp. Daniel Lord Smail: *Imaginary Cartographies, Possession and Identity in Late Medieval Marseille*. New York 2000., 4-20.; Tomislav Popić: *Krojenje pravde: zadarsko sudstvo u srednjem vijeku (1358. – 1458.)*. Zagreb 2014., 20., 32.; Robert Berkhofer: *Fashioning History. Current Practices and Principles*. New York 2008., 1-10. Radi boljeg razumijevanja tvrdnje o pojednostavljivanju dokumenata, poslužiti će jedan trogirski primjer na koji je prvi upozorio Popić: *Krojenje pravde*, 20-21., a koji je objavljen u: *Registar splitskoga kaptola* (ur. Mladen Ančić). Fontes: izvori za hrvatsku povijest, XX/2014., dok. 36., str. 133-137. Splitski građanin Dujam pokojnoga Jeremije Ivanova de Cuchiulus kao punomoćnik Dobre i njezine kćeri Radule odlazi zajedno sa splitskim kanonikom Ivanom u Trogir, kako bi zastupao Dobru i njezinu kćer Radulu na trogirskom sudu u svojstvu punomoćnika 20. ožujka 1390. godine. Kad su se pojavili pred gradskim sucima, trogirski notar Vilim pročitao je Dujmovu dokumentaciju, nakon čega su suci jednostavno napustili sudbeni dvor (*dicti iudices se a dicto palatio absentauerunt*). Zbog toga je Dujam uložio protest i započeo raspravu s trogirskim vikarom Nikolom (knežev zamjenik), što nije urodilo nikakvim plodom. Nikola se pravdao kako *solus et sine iudicibus nichil possum facere* (sam i bez sudaca ne može ništa uraditi). Prema trogirskom statutu, vikar može suditi ako se radi o iznosima do 20 solida te se ovdje možda radilo o višim iznosima, što bi dalo smisao vikarovoj izjavi. Dujam je zatražio od notara Vilima da načini ispravu o svemu, što je ovaj odbio jer kao ne smije raditi protiv vlasti grada Trogira. Zbog toga je zamolio Ivana da sastavi kaptolsku ispravu kojom će izvijestiti Splitski kaptol. Očito je da situacija nije protekla sukladno uobičajenoj proceduri te kao takva svjedoči o razlici između ovakvog spisa i „službene“ verzije događaja u tipičnim formaliziranim dokumentima. Za odredbu statuta vidi: Rismondo: *Statut*, 18.

jalo je do početka 1320. godine, kada se promletačka frakcija ponovno vraća na vlast, a Marin Andrijin i njegovi pristalice bježe u Split.⁷

Pozicija promletačke frakcije postala je čvrsta povodom uspostave mletačke vlasti nad Trogirom 1322. godine i poraza hrvatskog bana Mladena II. u srazu s pobunjenim komunama i hrvatskim velikašima te kraljevskom vojskom iste godine. Do 1328. godine traje proces mirenja suprotstavljenih frakcija pod inicijativom mletačkih vlasti kojima nestabilna društveno-politička situacija u Trogiru nije bila u interesu. No i kasnije, nakon formalnog mirenja, dolazi do novih pobuna 1357./1358., odnosno u periodu od 1386. pa do 1395. godine, ali pod drugačijim okolnostima koje nisu predmet ovoga rada.⁸

Ljubo Karaman dobro je zapazio kako „epizoda“ s Matejom Zorićevim ima jasne paralele s talijanskim kontekstom, no nije ih detaljnije razradio.⁹ Krajem 12. i početkom 13. stoljeća razvija se u talijanskim gradovima tzv. pokret *popolo* koji se suprotstavlja vladajućim plemićkim obiteljima sa željom preuzimanja vlasti. Prvi uspjeh polučio je u Bologni 1232. godine, a nakon toga se kroz cijelo 13. i početkom 14. stoljeća mogu pratiti sukobi između pokreta *popolo* i vladajućih plemićkih skupina. U Bologni su zabilježeni 1231. godine *anziani* kao osobe koje su stajale na čelu pokreta *popolo*. Društvene skupine koje su činile okosnicu pokreta dolazile su iz redova obrtnika i zanatlija, što se posebno odnosi na četiri skupine obrtnika – na krznare, obučare, mesare i željezare. Skupine *popolo* pritiscale su vladajuće plemićke skupine kako bi izvojevale pravo na participaciju u vlasti ili mogućnost da je sami obnašaju. Posljedično se *popolo* uspijeva nametnuti kao zasebna korporacija i javno tijelo koje dijeli vlast s postojećim komunalnim strukturama vlasti, pri čemu *popolo* postaje dominantna snaga u talijanskim gradovima tijekom druge polovice 13. stoljeća.¹⁰

U Firenci, 1250. godine, prilikom uspostave prvog *popolo*-režima u istom gradu, javlja se funkcija *capitano del popolo*, koji stoji na čelu pokreta *popolo* i

7 Karaman: „Epizoda iz građanskih borba u Trogiru...“, 305-310.; Benyovsky Latin: *Srednjovjekovni Trogir*, 24-26.

8 Karaman: „Epizoda iz građanskih borba u Trogiru...“, 305-310.; Benyovsky Latin: *Srednjovjekovni Trogir*, 24-26.; Klaić: *Trogir u srednjem vijeku*, 214-229. Za potrebu uklapanja dalmatinskih komuna u širi kontekst usp. Tomislav Raukar: *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku*. Split 2007., 79-80.

9 Karaman: „Epizoda iz građanskih borba u Trogiru...“, 304.

10 John Hyde: *Society and Politics in Medieval Italy. The Evolution of the Civil Life, 1000-1350*. London 1973., 104-118., 121-124., 141-142., 149.

samim time suprotstavlja se potestatu u talijanskim komunama. Upravo iz tog razloga Firenca funkcionira s dva različita pravna zakonika, jedan namijenjen potestatu, a drugi kapetanu do 1355. godine. *Capitano* je imao prvenstveno redarstvenu ulogu, no često je predvodio *popolo* s ciljem svrgavanja plemićke vlasti, što je bio općenito slučaj u talijanskim komunama. Međutim, *capitano* je mogao predstavljati osobu koja neformalno drži potpunu vlast na određenom području, ali je želi formalizirati, što se očituje u procesu pretvaranja talijanskih komuna u sinjorije od 1250. do 1350. godine.¹¹ Sinjorije su funkcionirale kao gospodstva jedne obitelji koja isključivo ima pravo na vrhovnu vlast. Takvi samovladari (*signori*) imali su uvijek kroničan problem s vlastitom legitimacijom jer su potpuno nelegitimno prisvajali vlast. Priznanje su tražili ili od cara, ili od pape. Korijeni takve prakse mogu se pronaći za vladavine cara Fridrika II. (1215. – 1250.), u kontekstu njegovih činovnika, koje je postavljao za potestate u sjevernoj Italiji. Činovnici su s vremenom postali mjesni ili područni gospodari, odnosno despoti, no njihovo se vladanje nije dugo održalo.¹² U kontekstu ovoga rada, fokus će biti na potonjem značenju titule *capitano del popolo*.

Uvriježeni stav po kojemu su masovni ustanci u srednjemu vijeku, odnosno predmodernom razdoblju, rijetka pojava iz razloga što su za podređene skupine bili previše riskantni i s minimalnim šansama za uspjeh – nije održiv. Slobodno se može reći da je bilo potpuno drugačije. U prilog tome dovoljno govori bazični podatak da je američki povjesničar Samuel Cohn sakupio uzorak od 1112 masovnih pokreta ili pobuna na prostoru Flandrije, Francuske i Italije u periodu od 1200. do 1425. godine, na temelju čega je sasvim jasno kako je srednjovjekovno razdoblje, štoviše, bilo ispunjeno takvim događajima. Cohn je također podijelio pobune geografski, na one južno i sjeverno od Alpa, te zaključio kako je na jugu (Italija) posvjedočen najveći broj ustanaka, koji su uvijek bili ograničeni na prostor određene komune.¹³

S druge pak strane, u Flandriji i Francuskoj ustanci su imali tendenciju premašiti mjesne ili područne okvire, obuhvaćajući i različita kraljevstva. U

11 Samuel Cohn: *Popular Protest in Late Medieval Europe. Italy, France and Flanders*. Manchester i New York 2004. 42.; Cohn: *Lust for Liberty*, 57-58.

12 Radilo se, naime, o Ezzeliniju de Romanu, despotu Vicenze, Verone i Padove, te Obertu Palaviciniju, despotu Cremona. Prvi je opstao do 1259., a drugi do 1266. godine. Vidi: Hyde: *Society and Politics*, 104-118., 121-124., 141-142., 149.

13 Cohn: *Lust for Liberty*, 26., 41., 53.

talijanskom kontekstu bilo je čak i više seljačkih pobuna nego li na sjeveru Europe, a u svim su navedenim područjima dominirali ustanci u urbanom kontekstu. Osim toga, Cohn uspoređuje strukturu pobuna prije i poslije kuge iz 1348. godine. Zaključio je kako nakon 1348. godine ne dolazi do preokreta u kojem osiromašeni i gladni gradski puk pokreće pobune jer je broj pobuna zbog gladi zanemariv te je na taj način preispitao još jedan ustaljeni historio-grafski stav. Nakon 1348. godine zapravo se i povećava broj ustanaka.¹⁴

Prema korištenoj literaturi, ustanci su prvenstveno pokretani radi ostvarivanja određenih političkih ciljeva. U predmodernom se kontekstu ne može govoriti o ustancima iz perspektive marksističkog poimanja klasne borbe jer su društveni i kulturni prestiž tada bili važniji od ekonomskih čimbenika. Visoka je politika bila praktički uvijek rezervirana za pripadnike političke elite, koji su pozornost usmjeravali na osnaživanje vlastitog društvenog i simboličkog kapitala radi zadovoljavajuće preraspodjele moći i susljedne kontrole nad resursima. Na taj način srednjovjekovne elite, izuzev korištenja sile, uspostavljaju svoju društvenu i kulturnu hegemoniju.¹⁵ Nakon općenite kontekstualizacije, u nastavku će se ukazati na sličnosti između masovnih ustanaka i pobuna u Italiji krajem 13. i početkom 14. stoljeća s trogirskim slučajem.

Takav je postupak nužan jer se ustanci i činovi kolektivnog nasilja ne mogu promatrati kao izolirani ispadi, već kao dijelovi većeg „mozaika“. Za razdoblje od sredine 13. pa do sredine 14. stoljeća posvjedočen je cijeli niz ustanaka u talijanskim gradovima. Pokreti *popolo*, kao i seljačke skupine, kontinuirano podižu bune u sjevernoj (Firenca, Milano, Bologna, Genova, Piacenza, Viterbo itd.) te srednjoj i južnoj Italiji (Siena, Rim, Napulj, Abruzzo, Montevarano, Montepagano itd.).¹⁶ Razmatrani trogirski period od 1310. do 1328. godine potpuno se vremenski poklapa s nizom pobuna u južnoj Italiji. No opet, krene

14 Isto, 28., 161., 228.

15 Cohn: *Lust for Liberty*, 10-13.; Crone: *Pre-Industrial Societies*, 58., 98-104.; Timothy Reuter: *Nobles and Others. The Social and Cultural Expression of Power Relations in the Middle Ages*. Medieval Politics and Modern Mentalities (ur. Janet L. Nelson). Cambridge 2006., 85-98.; Francuski antropolog, sociolog i filozof Pierre Bourdieu definirao je borbu za simboličku moć kao nadmetanje radi ostvarivanja prava na određivanje i pridavanje značenja vlastitom svijetu, što se može shvatiti kao definicija političkog djelovanja uopće. Vidi: Zrinka Blažević: *Prevođenje povijesti. Teorijski obrati i suvremena historijska znanost*. Zagreb 2014., 38.

16 Hyde: *Society and Politics*, 142.; Cohn: *Popular Protests*, 43-87.

li se od toga da je Matej Zorićev naveden u izvorima kao *capitaneus generalis populi et comunis Tragurii* (1312.), *potestas et capitaneus* (1313. i 1314.) te *capitaneus perpetualis* (1315.), može se također govoriti o podudaranju s talijanskim kontekstom. Česti su slučajevi u kojima titula *capitano del popolo* označava neformalnu diktaturu ili barem predstavlja početak njezine uspostave. Primjerice, vlast obitelji d'Este u Ferrari započela je s titulom „vječnog potestata“, Napoleone della Torre u Milanu vlada kao „vječni *anziano*“ (1265. – 1277.), Alberto Scotti u Piacenzi počinje kao *capitano del popolo* (1290. – 1313.), a u jednom periodu vlada i kao sinjor Milana (1302. – 1304.), gdje obitelj Visconti 1311. godine uspostavlja svoju trajniju vladavinu.¹⁷

Suprotno tome, moć ugarsko-hrvatskih kraljeva počinje slabiti od kraja 60-ih godina 13. stoljeća povodom sukoba između kralja Bele IV. (1235. – 1270.) i njegova sina, narednog kralja Stjepana V. (1270. – 1272.). Proces slabljenja kraljevskog autoriteta samo se nastavio s kasnijim vladarima, i to za vladavine Ladislava IV. Kumanca (1272. – 1290.) i Andrije III. Mlečanina (1290. –

17 Hyde: *Society and Politics*, 142.; Cohn: *Popular Protests*, 43-87.; Trevor Dean: *The towns of Italy in the later Middle Ages*. Manchester 2000., 158-172., 188.; Lauro Martines: *Introduction: the Historical Approach to Violence*. Violence and Civil Disorder in Italian Cities, 1200 – 1500 (ur. Lauro Martines). Los Angeles 1972., 3-19. Navedene Matejeve titule vidi u: *TS*, IV, dok. 35., str. 111. (*capitaneus generalis populi et comunis ciuitatis Tragurii*), *CD*, VIII, dok. 275., str. 334. (*potestas et capitaneus*) te dok. 326., str. 401. (*capitaneus perpetualis*). Treba naglasiti kako idealni tip potestatske vladavine podrazumijeva isključivo obrazovanog stranca kao potestata radi nepristranosti. Vidi: Francesco Bettarini: *Il notariato dalmata e la 'Santa Intrada'*. Venezia e Dalmazia. Venecija 2012., 111-148.; Rismondo: *Statut*, str. 10-15.; Zdenka Janeković Römer: *Splitski statut – ogledalo razvoja komune*. Splitski statut iz 1312. godine: povijest i pravo (ur. Željko Radić *et alii*). Split 2015., 82-83.; Damir Karbić: *Odnosi gradskoga plemstva i bribirskih knezova Šubića. Prilog poznavanju međusobnih odnosa hrvatskih velikaša i srednjovjekovnih dalmatinskih komuna*. Povijesni prilozi, XXXV/2008., 54. Uz to, na primjeru splitskog Velikog vijeća iz sredine 14. stoljeća, Nella Lonza zaključila je kako su uglavnom uvijek iste osobe započinjale i usmjeravale raspravu, pri čemu su iznosile i „službene“ prijedloge, koje potestati nisu mogli sami iznijeti zbog deklarativne nepristranosti. S druge strane, trogirski potestat Matej u dokumentima sam iznosi prijedloge, što onda također predstavlja zastranjenje od ideala potestatske vladavine. Vidi: Nella Lonza: *Splitski statut i praksa odlučivanja u Velikom vijeću sredinom 14. stoljeća*. U: Splitski statut iz 1312. godine: povijest i pravo (ur. Željko Radić *et alii*). Split 2015., 166-168. Za Matejeve prijedloge vidi: *Zapisnici*, fol. 2, 2v, 3v, 4, 5, 5v, 6, 7, 7v, 8, 8v, 9, 10, 10v, 11, 11v, 12, 13v, 14v, 15v, 16, 16v te *CD*, VIII, dok. 326., str. 401. i dok. 338., str. 416.

1301.). Takvu konstelaciju moći iskoristili su velikaški rodovi na razini cijeloga Kraljevstva, pri čemu je uspon knezova Bribirskih u Hrvatskoj i Dalmaciji za temu ovoga rada posebno zanimljiv. Velikaški bribirski rod, pod vodstvom bana Pavla I. Bribirskog (1273. – 1312.), uspostavio je krajem 13. stoljeća vlast nad Hrvatskom i Dalmacijom. Nakon kralja Andrije III. dolazi do *interregnuma* u Kraljevstvu, koji završava usponom napuljskih Anžuvinaca na ugarsko prijestolje, točnije Karlom Robertom i njegovim *de facto* dolaskom na vlast 1309., a koju drži do 1342. godine. Određenu ulogu u toj priči imali su i Bribirci time što su podržavali Anžuvince i otpratili mladog Karla Roberta do Zagreba 1300. godine. Bribirska je vlast ustvari uzurpirala kraljeve prerogative, zbog čega su, kao i talijanski sinjori, nastojali formalizirati svoju stvarnu moć.¹⁸

Polazeći od nekih stavova unutar historiografije, može se pretpostaviti da su radili i na ideološkoj legitimaciji, koja bi bila vidljiva u poznatoj Legendi o smrti kralja Zvonimira. Moglo bi se reći kako je cilj teksta bio mobilizirati hrvatsku etničku zajednicu pod bribirskim vodstvom, pri čemu bi odanost kralju pala u drugi plan. Stvarna moć Bribiraca temeljila se na neformalnom vazalskom sustavu familijara, odnosno mreži odanih pojedinaca. Također je proizlazila i iz vojne snage na temelju koje su mogli, do jedne mjere, podređenim gradovima nametnuti svoje zahtjeve za vojnicima te za isplatama u novcu ili naturi (kolači, janjetina, vino, sir itd.). No, na tome se i zadržalo bribirsko vladanje u komunama jer u unutarnji pravni poredak nisu dirali.¹⁹

18 Mladen Ančić: *Putanja klatna. Ugarsko-hrvatsko Kraljevstvo i Bosna u XIV. stoljeću*. Zadar i Mostar 1999., 73-112.; Mladen Ančić: *Od kralja poluboga do prvih ideja o nacionalnom kraljevstvu*. Kolomanov put. Zagreb 2003., 80-85., 94.; Pal Engel: *The Realm of Saint Stephen. A History of Medieval Hungary: 895 – 1526*. London i New York 2001., 106-107.; Hyde: *Society and Politics*, 142.

19 Za pitanje legitimacije vlasti usp. Berger i Luckmann: *Socijalna konstrukcija zbilje*, 115-152.; Rodney Barker: *Legitimizing Identities: The Self-Presentations of Rulers and Subjects*. Cambridge 2001., 30-40. Za pretpostavku o Legendi vidi: Damir Karbić: *Šubići i dobri kralj Zvonimir. Prilog proučavanju upotrebe legendi u politici hrvatskih velikaških obitelji*. Krčki zbornik 42. Baška 2000., 271-280.; Ančić: „Od kralja poluboga...“, 166-169.; Mladen Ančić: *Dva teksta iz sredine 14. stoljeća. Prilog poznavanju društvenog znanja u Hrvatskom Kraljevstvu*, Starohrvatska prosvjeta, III/2013., br. 40, 155-200. i Ante Bećir, *Legenda o smrti kralja Zvonimira*. U: Zbornik radova Društva studenata povijesti Hrvatskih studija „Ivan Lučić – Lucius“ (ur. Ante Bećir i Petra Vručina). Zagreb XV/2017., br. 22, 65-82. Pavao uzima titulu *banus Hrouatorum* već 1287. godine, što dovoljno govori o tome kako je svoju vlast legitimirao kroz etnički diskurs. Vidi: Ančić: „Dva teksta iz

Nasuprot bribirskom sustavu, Mletačka je Republika funkcionirala drugačije kao puno složeniji politički poredak. Njezin politički i društveni sustav prednjačio je u komunalnoj Italiji, a od 12. pa sve do sredine 14. stoljeća bilježila je kontinuirano konjunktorno razdoblje. Svaka nova teritorijalna stečevina integrirala bi se u mletački državni sustav, što se posebno vidi na primjeru Dalmacije nakon 1420. godine. Za razliku od Bribiraca, ona se izravno miješala u ustroj dalmatinskih gradova, i to u skladu sa svojim političkim i gospodarskim interesima na Jadranu, odnosno Mediteranu.²⁰

Trogirski slučaj postaje mnogo jasnijim kroz prizmu opisanog povijesnog konteksta. Mletačko-bribirsko interesno nadmetanje imalo je svoju izravnu manifestaciju u Trogiru, koji je bio i pod utjecajem šireg ustaničkog konteksta u talijanskim komunama te procesa uspostave sinjorija i neformalnih diktatura. Potonje će se opširnije prikazati u ostatku teksta.

---

sredine 14. st. ...“, 166-169. Podaci o bribirskim zahtjevima dolaze od: Lucić: *Svjedočanstva*, 359. Doduše, autorov cilj takvog prikazivanja jasan je već iz samoga naslova poglavlja „Kako su nasilja Bribiraca bila uzrokom da su se primorski gradovi Dalmacije podvrgnuli Mlečanima“. Ostale iznesene podatke vidi u: Damir Karbić, *Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)*. Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, XXII/2004., 11-12.; Karbić: „Odnosi gradskoga plemstva i bribirskih knezova Šubića ...“, 49-51.; Benyovsky Latin: *Srednjovjekovni Trogir*, 34-37.

Frederic Lane: *Povijest Mletačke Republike*. Zagreb 2007., 61-83., 114-121., 141-188.

20 Isto, 61-83., 114-121., 141-188.

BELLUM INTESTINUM

POVOD

Prema Ivanu Luciću i Pavlu Andreisu, povod otvorenom sukobu među suprotstavljenim frakcijama u Trogiru bilo je ubojstvo općinskog kancelara te ranjavanje dvaju konzula od strane Marina Andrijinoga (tj. *Andreisa*). Andreis navodi kako je uzrok ležao u željenim gradskim častima, odnosno sudačkoj, koja je bila predmet interesa Marinu Andrijinome te Mateju Zorićevu (*de Cega*), a koju je uspio dobiti samo potonji. Lucić, pak, problematizira strukturne uzroke ne navodeći mogući povod, već citira iskaz skradinskoga biskupa Nikole iz 1319. godine, koji samo prepričava iste detalje.²¹

Marin je posljedično osuđen, no samo na isplatu novčane kazne, te prognan s teritorija Komune. Polazeći od normativne razine, Marin bi vjerojatno bio osuđen na smrtnu kaznu zbog navedenog zločina, no ovaj je ishod razumljiv u kontekstu njegove povezanosti s hrvatskim banom Mladenom II. Bribirskim (1312. – 1322.), kao i općenito s ugarsko-hrvatskim kraljevskim poretkom. To se očituje u podatku da je Marinov djed, knez Marin sin Amblaža, dobio na uživanje Prapatnicu i Bristivicu (trogirski distrikt) na temelju privilegija kralja Bele IV. (1235. – 1270.). Lucić navodi i kako je Marin Andrijin imao kmetove „prema hrvatskom običaju“ te kako nije imao status privatne osobe, zbog čega je njegov položaj bio ugledniji. Marin se kasnije vratio u Trogir, no dobrovoljno ga je napustio sa svojim pristalicama jer se nije mogao pomiriti s time da je Matej preuzeo svu vlast kao *potestas* i *capitaneus*, bez donedavnih konzula Franje Valentinova i Grgura Lukinoga.²²

Jako je teško precizno datirati navedene događaje jer o njima nema izravnog spomena u sačuvanim dokumentima. Lucić smatra da je Marin prognan negdje prije 29. kolovoza 1311. godine, kada je Matej već bio kapetan puka, dočim je Marinovo svojevrijedno napuštanje Trogira datirao u listopad 1312. godine, kada je Matej bio potestat i kapetan bez konzula.²³ No, postavlja se pitanje zašto bi

21 Andreis: *Povijest grada Trogira*, 64.; Lucić: *Svjedočanstva*, 367-369. Genealogiju srednjovjekovnog trogirskog plemstva (rodovi Andreis, Lucić, Cega, Vitturi, Kažotić, Čipiko, Kazarica i dr.) vidi u opsežnoj studiji Mladen Andreis: *Trogirsko plemstvo do kraja prve austrijske uprave u Dalmaciji (1805.)*. Trogir 2006., 41-47., 117-280.

22 Andreis: *Povijest grada Trogira*, 64.; Lucić: *Svjedočanstva*, 367-369.

23 Lucić: *Svjedočanstva*, 367-368. navodi 20. 10. 1313. kao datum drugog Marinovog napuštanja Trogira, no Rački: *Notae*, 225. navode 1312. godinu pod istim datumom. Uvi-

ban Mladen čekao sve do svibnja 1315. godine na pokušaj nasilnog rušenja Matejeve vlasti radi uspostave nove vlasti iz redova Marinove frakcije. Sudski spisi otkrivaju i kako je Marin Andrijin 24. ožujka 1312. godine bio u Trogiru, prilikom čega je obećao Petru Cuniliću isplatu nekog duga.²⁴

Budući da je sve po ovom pitanju ionako spekulativno, možda je Marin krajem 1312. ili početkom 1313. godine prvi put napustio Trogir, odnosno iz njega bio prognan, dočim bi se njegovo svojevrijedno napuštanje Trogira datiralo u period neposredno prije svibnja 1315. godine jer se ipak našao s banom kad se ovaj pojavio pred Trogirom.²⁵ U svakom slučaju, opisana zbivanja presudno su utjecala na daljnji razvoj političke situacije, u sklopu čega se Trogir našao u rascjepu između bibrirskih i mletačkih interesa, koji su se na lokalnoj razini odrazili kroz sukob trogirskih frakcija.

SUPROTSTAVLJENE FRAKCIJE I UZROCI SUKOBA

Prije nego li se krene u daljnju raščlambu, treba se pobliže upoznati s navedenim frakcijama, njihovim članovima, interesima, društvenim statusom te obiteljskom pozadinom. Budući da je pozadina Marina Andrijina prethodno načeta, nastaviti će se s njom. Što se tiče njegovih javnih funkcija, navodi se samo kao općinski egzaminator 1290., 1291. te 1305. godine, dočim se njegov otac Andrija, sin kneza Marina, navodi kao konzul i sudac u drugoj polovici 13. stoljeća.²⁶

---

dom u sudske spise može se zaključiti da je riječ o tiskarskoj pogrešci (stoji 1313. godina) u prijevodu Lucićevih *Svjedočanstava* jer se već od listopada 1312. godine ne spominju više konzuli, nego samo kapetan i potestat Matej sa svojim vitezom Tadejom. Takvo se stanje u sudskim spisima može pratiti do 21. veljače 1317. godine, ali ne i do kraja Matejeva režima u rujnu ili listopadu 1317. godine zbog „rupe“ do prosinca 1318. godine. Vidi: *TS*, IV, dok. 47. i str. 421., dok. 170. i str. 513.

24 *TS*, IV, dok. 18., str. 392. (24. 3. 1312.).

25 Vidi Lucić: *Svjedočanstva*, 369. (Marinovo sastajanje s banom tijekom opsade) te 384. i 385. (popis ljudi koji su napustili Trogir zajedno s Marinom).

26 Vidi za Marina: *TS*, II, dok. 2., str. 264. (11. 4. 1290.); *TS*, II, dok. 2., str. 267. (10. 12. 1291.); *CD*, VIII, dok. 101., str. 112-113. (30. 11. 1305.). Iako se Andrija u spisima ne navodi eksplicitno kao konzul, vjerojatno iz razloga što se tadašnjim notarima to činilo nepotrebnim naglašavati, iz jednog se zapisa to može potvrditi. Primjer uobičajenog zapisa: ... *presentibus Dessa Mille, Andreas comitis Marini et Lompre Jacobi, testibus et Siluestro examinatore* ... (16. 2. 1264.; *TS*, I, dok. 36., str. 78.), dočim se u jednom kasnijem navodi ... *presentibus Jacobo Totille, Andrea comitis Marini, Desa Duymi, Thoma domi-*

U jednoj prilici šibenski i bribirski knez Juraj, knez Marin Amblažev sa svojim sinovima Andrijom, Šimunom i Gauzinjom te bratom Desom jamče trogirskom kapetanu Stani Varikaši (bribirski štićenik iz Zadra) kako će trogirski knez Ivan Bribirski uzeti njegovu kćer Saku (*Sachia*) za ženu u lipnju 1277. godine. Iz tog se dodatno vidi kako je rod kneza Marina funkcionirao unutar bribirske „mreže“ te kako su zbog toga očito imali dominantnu ulogu u gradskoj vlasti, koja je bila narušena početkom 14. stoljeća.²⁷

Izuzev navedenih osoba, u okviru frakcije Marina Andrijinoga mogu se navesti oni koji su s njim napustili grad, a to su sljedeći: trogirski arhiđakon Kazarica, primicerij Lampredije Vitturi (od 1319. godine i trogirski biskup), Marin Amblažev, Ivan Kastrafoke, Ceprenja, Marin Jurin, Dominik Carli, Albert Marina Andrijina, Šimun kneza Marina, Danijel Jakovljević, sinovi Dujma Domičeva, sinovi Amblaževi, Ivan Desin, sinovi Gauzinje te „drugi plemići i moćni građani“.²⁸ Nakon što je ban odustao od opsade Trogira krajem svibnja 1315. godine, zauzvrat je zatražio 10.000 libara od grada u srpnju. Imenovan je poseban „odbor“ (o njemu detaljnije poslije), koji je morao izabrati tko će platiti traženo pod prijetnjom desetogodišnjeg progonstva iz grada. Radišlo se o sljedećima: Matej Lukin (500 libara), Dessa Morsice (300), Jakobina

---

ni Čaniche et Salinguerra Dersimiri, examinatore Nicolao Jacobi. Nos predicti consules unacum nostris consiliarijs et uniuersa nostre ciuitatis comunitate ... (podebljao autor; 19. kolovoza 1270.; *TS*, I, dok. 41., str. 116.), što onda uklanja svaku dvojbu. Sudačka je dužnost jasno navedena: *Ideoque dicti domini Valentinus Petri, Jacobus Tuctille et Andreas comitis Marini, iudices civitatis traguriensis de voluntate consiliorum sentenciaverunt ...* (20. listopada 1271.; *TS*, dok. 72., str. 256.). Također se navodi kao konzul zajedno sa svojom braćom, odnosno sa Šimunom (14. travnja 1272.; *TS*, I, dok. 131., str. 342.) te Gauzinjom (21. kolovoza 1272.; *TS*, I, dok. 264., str. 406.).

27 Vidi: *TS*, II, dok. 98., str. 170-171.

28 Lucić: *Svjedočanstva*, 383-387. Svi navedeni podaci proizlaze iz iskaza spomenutog skradinskog biskupa Nikole iz 1319. godine te Grgura Salingverova povodom papinske istrage oko razloga Matejeva rušenja franjevačkog samostana u svibnju 1315. godine, tijekom banove opsade. Dakle, uvid u sve iskaze bio bi izuzetno dragocjen i ključan, no oni nisu sačuvani. Dodatno, Danijel Jakovljević u svom sudskom iskazu iz 1328. godine usputno spominje *quod ipse bene scit et recordatur, quod essendo ipse extra ciuitatem Tragurii cum Marino Andree, vidit quod Michoillus Prichala iuit ad villam Liubictoue*. Sudska parnica vodila se oko potraživanja za nekim životinjama, u okviru čega je Danijel bio pozvan za svjedoka. Vidi: *TS*, IV, dok. 94., str. 260. Iz sudskog se spisa ne nazire kada bi to moglo biti, već samo stoji *occasione guerre et misdationis contrate*. Inače, Danijel je bio u rodu s navedenim Lampredijem. Vidi: Benyovsky Latin: *Srednjovjekovni Trogir*, 153-154.

žena Dujma Domičeva sa sinovima (500), žena Petra Kastrafoke sa Gauzinjom (300), Sore Juue, Lukša Amblažev i sestra (500), Šimun Marinov (500), nasljednici Gauzinje Marinova (500), Juue Desse i Jakša Yuanche (300), Franjo Valentinov (300), žena Marina Cippika (100), Donat Nikolin (100), Dessa Juue Julle (100), Grgur Salingverov (100) i Franjo Lukin (100). Upada u oči to što je i Franjo Valentinov među izabranima, iako je samo kratko vrijeme prije, 6. svibnja 1315. godine, imenovan uz Ciprijana Marinova, Desu Bastijanova te Marka Jullea u odbor (o njemu detaljnije poslije), s punim ovlaštenjima *contra personas, que palam et clam contra bonum et pacificum statum ciuitatis*, a naknadno je imenovano još deset ljudi u taj odbor.²⁹ Očito se Franjo na neki način zamjerio Mateju i njegovoj vlasti.

S druge pak strane, sam Matej pripadao je obitelji de Cega, koja je inače bila povezana s rodnom Lucić nasuprot rodovima Andreis i Vitturi, pa se u tom kontekstu javljaju spomenuti konzuli Franjo Valentinov i Grgur Lukin uz Mateja, kao pripadnici roda Lucić. Zajedno s navedenom dvojkom, Matej se navodi kao konzul 1310. godine, dočim se 1303. godine spominje kao član Velikoga vijeća te 1308. godine kao poklisar.³⁰

Iako se manje zna o njegovim korijenima, više toga je poznato o njegovim pristicama. Uz navedeni odbor i spomenutu četvorku, Lompred Cortenie, Nikola Mutii Suste, Miho Stjepanov, Ciprijan Buble, Petar Susci, Mirsa Dobromiri, Vicencije Ampleuzov, Nikola Ivana Starosii, Petar Cuniliče i Jakov Nikolin čine dodatnu desetericu. Na temelju sudskih spisa mogu se djelomično rekonstruirati sastavi Maloga vijeća, pa se tako u studenome 1312. godine navode Bart Silvestrov i Desa Palmuta kao savjetnici te u drugom spisu iz istog mjeseca Mirsa (Dobromiri – op. a.) i sta-

29 Vidi: CD, VIII, dok. 329., str. 404. te Rački: *Notae*, str. 226. i prepričano u Lucić: *Svjedočanstva*, 379. (banovo novčano potraživanje); CD, VIII, dok. 317., str. 388.; Lucić: *Svjedočanstva*, 371. i Rački: *Notae*, 225. (Franjo Valentinov i odbor). Prijevod latinskog izraza: protiv ljudi, koji rade protiv dobrog i mirnog stanja grada. Usporedni primjeri konfiskacije imovine, progonstva poraženih te sosljedno nagrađivanje odanih s posjedima prognanih mogu se naći u talijanskim komunama. Vidi na primjeru Firence i Bologne: Cohn: *Lust for liberty*, 149., 172. i 187.; Cohn: *Popular Protests*, 233. Sličan primjer Ghenta u Flandriji vidi u: Cohn: *Popular Protests*, 266. Korištenje izraza „radi dobrog i mirnog stanja grada“ usporedi s primjerom Siene: William M. Bowsky: *The Anatomy of Rebellion in Fourteenth Century Siena: from Commune to Signory*. Violence and Civil Disorder in Italian Cities, 1200 – 1500 (ur. Lauro Martines). Los Angeles 1972. 230. i *passim*.

30 Vidi: CD, VIII, dok. 35, str. 42. (Veliko vijeće); CD, VIII, dok. 147., str. 157. (poklisar); Rački: *Notae*, 224. i Lucić: *Svjedočanstva*, 366-367. (konzul); Andreis: *Trogirsko plemstvo*, 41-47.

noviti Moyçe. U siječnju 1313. godine navode se Vicencije (Ampleuzov – op. a.), Plučoli (Julle – op. a.), Jakov i Gaudije (Dese – op. a.), a tijekom veljače u trima dokumentima ističu se Miho (Stjepanov – op. a.) i opet Plučoli, potom Laurentij i opet Jakov te Desa Morsice, Miho Stjepanov, Vicencije Ampleuzov i Gaudije Dese. Oni pojedinci koji se ponavljaju vjerojatno su imali i važnije uloge.³¹

Za razliku od roda Andreis, Matejeva je frakcija pronašla oslonac u Mletačkoj Republici jer je bila orijentirana prema moru, a ne prema posjedima u zaleđu, kao što je bio slučaj s Marinovom frakcijom. Nakon banova povlačenja krajem svibnja 1315. godine, Matej je uspješno organizirao svoj ponovni izbor za potestata i „vječnog kapetana“ na 5 godina 8. lipnja 1315. godine, i to širenjem Velikog vijeća na brojku od 125 članova.³² Uobičajena brojka vijećnika vrtjela se od 40 do 80 članova, što dovoljno govori o kakvom se presedanu radilo. Matej je očito Vijeće popunio i s neplemićima, što bi u gradskom kontekstu podrazumijevalo obrtnike, mornare, zanatlje i trgovce, no ne zna se ništa o tome tko je tada ušao u Vijeće.

U svakom slučaju, vidljivo je kako i jedna i druga frakcija proizlaze iz tadašnjeg političkog „establišmenta“ Trogirske komune te da je pozadina njihova sukoba želja za preraspodjelom društvene i političke moći, koja bi bila sukladna njihovim interesima. Budući da je probirbirska frakcija dulje vrijeme dominirala političkom scenom, promletačka je frakcija bila ona koja je iskoristila smjenu na banskoj stolici (Pavao I. Bribirski umro je u svibnju 1312. godine), kako bi uspostavila vlast i okrenula stvari na svoju ruku. U kontekstu toga, Matej Zorićev htio je, po svemu sudeći, uspostaviti vlastitu despotsku vlast po uzoru na suvremena zbivanja i kontekst u Italiji, kako je i prikazano na početku ovoga rada.³³ U nastavku će se iznijeti pregled sukoba.

31 Vidi ponovno: *CD*, VIII, dok. 317., str. 388.; Lucić: *Svjedočanstva*, 371. i Rački: *Notae*, 225. Malo vijeće istovremeno označava izvršni organ vlasti i sudbeni dvor, kojemu na čelu stoji potestat ili knez. Sastoji se od četiri suca i četiri savjetnika. Vidi: Rismondo: *Statut*, 16-17. i 51-52.; Antun Cvitanić: *Uvod u trogirsko statutarno pravo*. Statut grada Trogira (priir. Vladimir Rismondo *et alii*). Split 1988., XXXIII.; Strohal: *Uvod*. Statut i reformacije grada Trogira = *Statutum et reformationes civitatis Tragurii* (priir. Ivan Strohal). Zagreb 1915. VIII-XI.; Lucić: *Svjedočanstva*, 485. Vidi spomenute savjetnike u: *TS*, IV, dok. 66., str. 439.; *TS*, IV, dok. 73., str. 445.; *TS*, IV, dok. 93., str. 461.; *TS*, IV, dok. 95., str. 465.; *TS*, IV, dok. 98., str. 469.; *TS*, IV, dok. 99., str. 470-472.

32 Za širenje Velikoga vijeća vidi: *CD*, VIII, dok. 326., str. 401.; Rački: *Notae*, 226. i Lucić: *Svjedočanstva*, 375.

33 Benyovsky Latin: *Srednjovjekovni Trogir*, 24-25.; Lucić: *Svjedočanstva*, 481-486. (broj vijećnika od 40 do 80); Za opći kontekst ponovno vidi: Cohn: *Lust for Liberty, passim*.

TIJEK SUKOBA

Nakon što je potestat i kapetan Matej uklonio konzule u listopadu 1312. godine, krenuo je u daljnje učvršćivanje vlasti i obračun s Marinovom frakcijom uz mletačku pomoć. Marin Andrijin i njegovi pristalice otišli su u Šibenik, grad u kojemu je vladajući režim uživao posebno povjerenje bana Mladena, i gdje su mogli dobiti najveću podršku za rušenje Matejeve vlasti uz izravan banov patronat.

Povezanost Matejeva režima s Mletačkom Republikom prvi se put nazire 8. svibnja 1313. godine, kada Matej moli dužda da Trogiranima u Veneciji osigura određene trgovačke olakšice, na što dužd i pristaje. Ipak, dužd naglašava kako inače „za sve ovo naši propisi i statuti traže točan postupak“, ali je učinio iznimku „zato što želimo da vas u svom srcu smatramo još dražima i milijima“.³⁴ Dakle, mletačka je vlast izašla Trogiru u susret jer je to očito odgovaralo njezinim političkim i gospodarskim interesima na istočnom Jadranu, što se pokazalo poslije u dvadesetim godinama 14. stoljeća kada je Mletačka Republika zavlдалa u Šibeniku, Trogiru, Splitu i Ninu. Izbor pak Jamperusa iz Venecije za zapovjednika trogirске vojske 25. svibnja 1315. godine, tijekom banova opsjeđanja Trogira, pokazuje se kao izravniji dokaz mletačkog upletanja u trogirске prilike.³⁵

Kako je već rečeno, ban Mladen povukao je opsadu Trogira jer je Jamperus iz sebe vjerojatno imao i mletačku mornaricu kod Hvara, kojoj se banova mornarica ipak nije mogla suprotstaviti. Istoga dana Marko Julle izabran je kao poklisar za Veneciju, gdje je trebao potražiti novčani zajam i novog potestata za Trogir, ali je već 8. lipnja 1315. godine prisutan u Trogiru te je upitno je li uopće i otišao u Veneciju ili je u međuvremenu došlo do promjene plana. Polazeći od Matejeva izbora za „vječnog kapetana“, teško da bi njemu potraga za novim potestatom bila u interesu te se možda prije radilo o taktičkom manevru u kontekstu banove opsade i potrebe za mletačkom pomoći.³⁶

34 CD, VIII, dok. 275, str. 334.; Lucić: *Svjedočanstva*, 368. Dužd je usvojio sljedeće molbe: 1. carina za trogirsko vino prilikom izlaska iz grada ostaje ista kao i za rapsko vino, 2. određuje se stalno mjesto za prodaju trogirskog vina u Veneciji, 3. Trogirani su oslobođeni plaćanja četrdesetine te 4. dopušten je izvoz drva bez plaćanja carine do 8 libara velikih denara.

35 CD, VIII, dok. 317., str. 388.; Lucić: *Svjedočanstva*, 371. i 378.; Rački: *Notae*, 226. (Jamperusov izbor).

36 CD, VIII, dok. 321., str. 392.; Lucić: *Svjedočanstva*, 371.; Rački: *Notae*, 225. (Marko Julle).

Predmnijevajući skorbu opasnost, Matejeva vlast imenuje već spominjani odbor od sveukupno četrnaestero ljudi 6. svibnja 1315. godine. Ban se pred Trogirom pojavljuje s vojskom 24. svibnja 1315. godine, prilikom čega je poetski zatražio *ut ei detur carta alba ... facere et scribere possit quidquid vult de dicta auctoritate*, a dan poslije zahtijevao je *quod potestas renuntiet et vadat extra Tragurium, et quod mittantur bano 40 homines ad eius electionem, qui vadant quo ipso bano placuerit*. Imajući na umu izneseno, sasvim je jasna odluka za imenovanjem Jamperusa kao zapovjednika, kao i ona vezana za poklisara Marka Jullea, jer se radilo o događajima koji su se dinamično održali u dva navedena dana.³⁷

Iako se ban povukao, poslije redovito traži od Trogira razne namete u novcu, naturi ili ljudstvu. U tom kontekstu, i kao što je već spomenuto, 8. srpnja 1315. godine traži od Trogira isplatu 10.000 libara, što je na kraju palo na leđa Matejevih protivnika. U nastavku dolazi do stvaranja novog odbora, 25. srpnja 1315. godine, za procjenu pokretnina i nekretnina u gradu, koji su sačinjavali Desa Bastijanov, Desa Markov, Marko Julle, Remico Belle, Ciprijan Marinov, Mirsa Dobromiri i Ciprijan Buble, kao Matejeve pristalice. Zabrana komunikacije s Marinovom frakcijom od 25. svibnja 1315. godine ponovljena je i 7. kolovoza iste godine, što upućuje na zaključak da je kontakta u međuvremenu bilo, bez obzira na prvu zabranu. Za one koji bi se oglušili o naredbu predviđena je kazna plaćanja 200 libara i naglašeno je kako stanovnici moraju izvan grada uvijek biti naoružani. Gradske su vlasti bile primorane prodati neke zemlje u Divuljama te posjede oko crkve sv. Marte (vjerojatno kod Bijaća) u trogirskom distriktu, kako bi isplatile banov zahtjev od 10.000 libara.³⁸

Nešto kasnije, 15. listopada 1315. godine, trogirski vlast nameće novi namet, koji se u izvorima naziva „sabiranje od 10 posto“, zbog troškova rata s banom, a sve dosad navedeno upućuje na to da se radilo o vrlo dinamičnom razdoblju, čiji je konačni ishod suvremenici bio teško spoznatljiv. S dru-

37 Prijevod prvog latinskog izraza: da mu se dade bijeli papir ... (na kojem će – op. a.) napisati sve što mu se sviđa (odnosno, tražio je bezuvjetnu predaju). Prijevod drugog latinskog izraza: da se potestat (Matej – op. a.) treba odreći vlasti i otići izvan Trogira te da mu se treba poslati 40 ljudi po njegovu (banovom – op. a.) izboru, koji će ići tamo gdje se njemu sviđa. Vidi: CD, VIII, dok. 317., str. 388.; Benyovsky Latin: *Srednjovjekovni Trogir*, 24.

38 CD, VIII, str. 404., dok. 329.; Lucić: *Svjedočanstva*, 379.; Rački: *Notae*, 226.; Andreis: *Povijest grada Trogina*, 67. (banova novčana isplata); Rački: *Notae*, 226.; Lucić: *Svjedočanstva*, 380. (odbor za procjenu imovine i zabranjeni kontakt).

ge strane, ban traži od dalmatinskih gradova da naprave zajedničku uniju 7. studenoga 1315. godine, pa i Trogir u tu svrhu šalje svoje poklisare, odnosno Desu Bastijanovu, Lukana Marinovu, Franju Valentinovu, Marka Jullea, Mihu Stjepanovog, Ciprijana Bublu, Danijela Domacea te stanovitog Marjana Dobronija (Mirsa Dobromiri?). Jako je teško reći koji je bio pravi banov motiv za takvom inicijativom, no vjerojatno je ona bila osmišljena kao odgovor na mletačke planove. Ponovno se imenuje odbor za održavanje „mirnog stanja grada“ 3. prosinca 1315. godine, i u njega ulaze Desa Bastijanov, Miho Stjepanov, Marko Julle i Ciprijan Buble, zajedno s trogirskim zapovjednikom Jamperusom.³⁹

Nakon toga izabiru se četiri osobe koje su trebale odlučiti o zatraženom daru od strane bana 26. prosinca 1315. godine. Desa Bastijanov, Miho Stjepanov, Marko Julle i Ciprijan Buble odlučili su banu darovati Matejeva konja Leardusa, što je i prošlo glasovanje u Velikom vijeću (58 za naspram 32 protiv). Postavlja se pitanje zašto su banu darovali upravo potestatova konja. Možda je na taj način ban htio na simboličkoj i osobnoj razini poniziti Mateja ili su, pak, oni bana time htjeli na neki način uvrijediti. Kako bilo da bilo, ban nastavlja sa svojim zahtjevima pa tako 26. siječnja 1316. godine traži od Trogira galije da ga prate do Gorice, što mu je i udovoljeno. Neko se vrijeme kasnije, 22. veljače 1316. godine, po treći put zabranjuje kontakt s Marinovom frakcijom pod starom prijetnjom od plaćanja kazne od 200 libara, no sada se prijeti i otkidanjem ruke ili noge u slučaju onih koji ne mogu platiti kaznu. Navodi se kako za potonju mjeru nije potrebno dopuštenje potestata Mateja, već njegova zamjenika Jamperusa, koji po tom pitanju ima potpune ovlasti.⁴⁰ Oštre mjere protiv protivničke Marinove frakcije nastavljaju se i odlukom po kojoj roditelji onih koji su otišli iz grada moraju napustiti Veliko vijeće.

Dva mjeseca poslije, 23. ožujka 1316. godine, pojavljuje se šibenski poklisar Ciprijan Stancijev, tražeći od trogirskih vlasti odštetu za tri konkretna slučaja. Naime, traži odštetu za nekog Šibenčanina kojega je dao objesiti bivši trogirski upravitelj Madije Varikaša (cca 1306. – 1308.), stanovitog Gvelču

39 Lucić: *Svjedočanstva*, 380.; Rački: *Notae*, 227. (sabiranje troškova); *CD*, VIII, dok. 337., str. 416. (unija); Lucić: *Svjedočanstva*, 380.; Rački: *Notae*, 227. (odbor).

40 *CD*, VIII, dok. 338., str. 416.; Rački: *Notae*, 227.; Lucić: *Svjedočanstva*, 380-381. (zatraženi dar); Rački: *Notae*, 227.; Andreis: *Povijest grada Trogira*, 67. (zatražene galije); *CD*, VIII, dok. 344., str. 419.; Rački: *Notae*, 227.; Lucić: *Svjedočanstva*, 381. (zabrana kontakta s Marinovom frakcijom).

kojega je Matej nedavno objesio i za trogirskog arhiđakona Kazaricu, šibenskog građanina, kojega je Matej dao mučiti. Poklisar je također zaprijetio da će Šibenik postati smrtni neprijatelj Trogiru ako trogirski vlast ne isplati odštetu, no Matej ipak nije udovoljio šibenskim zahtjevima. Poslije, 17. srpnja 1316. godine, postavlja se pitanje izgradnje arsenala u Trogiru, očito u kontekstu sukoba s banom, Marinovom frakcijom i Šibenčanima. Odlučeno je 20. srpnja 1316. godine *quod arsana procuretur fiat in cimitario monachorum* te neka se za provedbu toga izabere troje ili četvero ljudi.⁴¹

Turbulentnim zbivanjima nadovezao se sukob gradskih vlasti s trogirskom Crkvom oko sakupljanja desetine, što je zabilježeno 26. srpnja 1316. godine. Gradske vlasti odlučile su 9. kolovoza 1316. godine da je Ciprijan Marinov odgovoran za prikupljanje desetine do povratka biskupa Liberija. Međutim, to se nije svidjelo kleru, zbog čega je odmah isti dan izbacio narod iz crkve (vjerojatno katedrale sv. Lovre) te odbio služiti misu, ali bez obzira na to, Ciprijanu je opet povjerena odgovornost sakupljanja desetine.⁴² Ubrzo potom, 13. kolovoza 1316. godine, ponovno je izabran Jamperus za potestatova zamjenika (viteza), iako se 19. kolovoza 1316. godine spominje Androkt kao potestatov vitez, što bi upućivalo na to da je Matej imao više vitezova istovremeno. Poslije, 28. kolovoza 1316. godine, izabran je Juraj II. Bribirski, sin pokojnog Jurja I., za trogirskog kneza s plaćom od 500 libara, a 28. rujna tek su izabrani Marko Julle i Miho Stjepanov kao poklisari do novog kneza kako bi potvrdili Jurjev izbor.⁴³ Teško je reći zašto se čekalo mjesec dana s time, ako je vijest o tome vjerojatno došla do Trogira nakon nekoliko dana, no očito je to imalo nekakve veze s trenutnim političkim odnosima.

41 Lucić: *Svjedočanstva*, 381.; Rački: *Notae*, 227. (Veliko vijeće); *CD*, VIII, dok. 346., str. 421-422.; *CD Hungariae*, dok. XLI., str. 38-39.; Lucić: *Svjedočanstva*, 381-382.; Andreis: *Povijest grada Trogira*, 67. (šibenski poklisar); Rački: *Notae*, 228. te *Zapisnici*, fol. 2 i 16v (arsenal).

42 *Zapisnici*, fol. 2v, fol. 3 i fol. 4; Andreis: *Povijest grada Trogira*, 68. (desetina); Zapisnik s Velikog vijeća kaže *quod clerici occasione reformatione facte super facto decime eri expulerunt populum de ecclesia et recusant facere officium in ecclesia*. Odnosno u prijevodu: kako su klerici zbog učinjene reformacije desetine jučer (9. kolovoza – op. a.) izbacili narod iz crkve te odbili služiti misu u crkvi. Vidi: *Zapisnici*, fol. 5.

43 *Zapisnici*, fol. 5v; Lucić: *Svjedočanstva*, 383.; Rački: *Notae*, 228. (Jamperus); *Zapisnici*, fol. 6-6v (Androkt); Lucić: *Svjedočanstva*, 383.; Rački: *Notae*, 228. (knez Juraj); *Zapisnici*, fol. 7v i Rački: *Notae*, 228. (potvrda kneza Jurja); *Zapisnici*, fol. 8 i 8v (biskup i gradska vlast).

Osim sukoba između biskupa i gradskih vlasti, postojao je sukob između biskupa i ostatka klera, zbog čega ih se nastojalo pomiriti. Navedeno se pitanje spominje 21. listopada 1316. godine u spisima Velikoga vijeća, a u svrhu pomirenja zavađenih stranaka imenovan je Grgur Salingverov 2. studenoga 1316. godine, uz dvojicu koju je trebalo naknadno izabrati. Sukob između biskupa i klera posvjedočen je i 7. prosinca 1316. godine, kada biskup klerike smatra za *inobbedientes et rebelles et incorrigibiles*.⁴⁴ U međuvremenu, 26. studenoga 1316. godine, ban Mladen preko svoga posrednika Barta, sina Krševana, šalje pismo potestatu Mateju u kojemu traži od njega 1000 libara, koje mu duguje Matej Lukin, pri čemu naglašava *sciturus quia si secus feceris, contra Te grauitur et merito moueremur*.⁴⁵ Banovi su se zahtjevi samo nastavljali, pa u tom kontekstu trogiriska vlast stavlja banu na raspolaganje traženih 100 ljudi u sukobu protiv sinova Babonića 23. prosinca 1316. godine. Posljednji banov zahtjev za vojskom datira od 11. veljače 1317. godine, kada gradska vlast odlučuje poslati banu poklisare vezano za njegov zahtjev za vojskom protiv sinova Kurjakovih (krbavski knezovi) i kneza Nelipca. Izabrani su Grgur Lukin i Danijel Jakovljević kao poklisari, zajedno s potestatom Matejom. Obračun s Marinovom frakcijom odrazio se i u nalogu iz 31. prosinca 1316. godine, po kojemu su dvije delegirane osobe trebale prodati dobra onih koji su osuđeni kao izdajnici.⁴⁶ Isto tako, potegnulo se pitanje povećanja broja vijećnika, za što su 19. ožujka 1317. godine bili zaduženi Danijel Jakovljević, Marko Julle, Miho Stjepanov i Ciprijan Buble. Istoga dana odlučeno je da se poveća broj gradske straže, a obje odluke vjerojatno odražavaju pogoršanje odnosa s banom i Marinovom frakcijom te pripreme za sve izvjesniji vojni sukob. To se posebice vidi poslije, 30. travnja 1317. godine, kada su izabrani Ciprijan Marinov, Franjo Valentinov, Desa Bastijanov i Marko Julle *super bono statu civitatis* (zbog dobrog stanja grada). U tom kontekstu dolazi i do naredbe da se zazidaju svi otvori na zidinama, a u slučaju da komuna ili privatne osobe budu oštećene a

44 *Zapiscnici*, fol. 8 i 8v (biskup i gradska vlast); Latinski izraz u prijevodu: nepopravljivi vjerolomci i pobunjenici. Vidi: *Zapiscnici*, fol 10.

45 Latinski izraz u prijevodu: budi siguran da ako učiniš drugačije, protiv tebe ćemo se s pravom silovito pokrenuti. Vidi: *TS*, IV, dok. 134., 498-499.

46 Lucić: *Svjedočanstva*, 383.; Rački: *Notae*, 228.; *Zapiscnici*, fol. 10v (Babonići); *CD*, VIII, dok. 365., str. 446.; Andreis: *Povijest grada Trogira*, 68.; Lucić: *Svjedočanstva*, 383.; Rački: *Notae*, 229.; *Zapiscnici*, fol. 11 (sinovi Kurjakovi i Nelipac); Lucić: *Svjedočanstva*, 384. (prodaja dobara).

comite Paulo vel per dominos contrate crovaticae vel per alias personas, neka se to nadoknadi dobrima Marina Andrijina, arhiđakona Kazarice, primicerija Lampredija, Ivana Kastrafoke i Marina Amblaževa.⁴⁷

Nažalost, potonjim završava naracija jer je sljedeći spomen od 30. listopada 1317. godine, kada je na vlasti već Marinova frakcija sa Šimunom kneza Marina, Danijelom Jakovljevim i Ivanom Petra Dujmova kao konzulima, koji se navode i 16. studenoga 1317. godine. Do političkog prevrata došlo je vjerojatno tijekom rujna ili listopada 1317. godine, kada je Marinova frakcija uz izravnu šibensku vojnu pomoć srušila postojeću vlast u Trogiru, zbog čega je Matej sa svojim pristalicama pobjegao u Split. Već sutradan pojavljuje se potestat Bartol Micheli iz Venecije, koji nastoji stabilizirati zategnute odnose u Trogiru i zadržava se na funkciji do siječnja 1319. godine. U međuvremenu se navode Grgur Lukin, Marin Andrijin i Danijel Jakovljević kao suci u ožujku 1318., a Šimun kneza Marina, Grgur Salingverov i Ivan Petra Dujmova u lipnju 1318. godine.⁴⁸ Bartol je radi smirivanja političke situacije u Trogiru uništio dobar dio dokumenata nastalih za vrijeme Matejeva vladanja, i to vjerojatno spise u kojima se spominjao puk u upravi grada, što predstavlja glavni razlog zbog kojega ima toliko malo sačuvanih izvora za to vrijeme. Također su razni građani primili nadoknadu za pretrpljenu štetu u razmatranim nemirima, među koje spadaju Danijel Jakovljević, Lukša Amblažev, arhiđakon Kazarica, Lampredije i dr.⁴⁹

Od 22. siječnja pa sve do travnja 1319. godine navodi se rektor Almerico Bertoldi de Iustinopoli. Njega zamjenjuje Corrado de la Torre, vitez iz Ferma, kao potestat koji se održao do siječnja 1320. godine, sa sucima Šimunom kne-

47 *Zapisnici*, fol. 12-12v; Lucić: *Svjedočanstva*, 383.; Rački: *Notae*, 229. (vijećnici i gradska straža); Latinski izraz u prijevodu: od kneza Pavla ili hrvatskih velikaša ili drugih osoba. To i za odbor vidi u: Rački: *Notae*, 229.; Lucić: *Svjedočanstva*, 383-384.

48 Lucić: *Svjedočanstva*, 384-386.; Andreis: *Povijest grada Trogira*, 70.; Rački: *Notae*, 229. (nova vlast).

49 Lucić: *Svjedočanstva*, 389.; *CD*, VIII, dok. 403., str. 499.; Lucić: *Svjedočanstva*, 386-387. (Bartol i nadoknada). Iako za razmatranu temu ne postoje izravni podaci o pučanima u pobuni, može se napraviti usporedba s pobunom iz 1357./1358. godine. Jasno su navedene osobe koje su sudjelovale u tadašnjoj pobuni, u okviru čega se, između ostaloga, mogu pronaći Stjepan vrtlar, Mikša postolar, Mikoje mlinar, Dobraj mornar, Lovre rob i Andrija krojač. Vidi u: Lucić: *Svjedočanstva*, 599. Lukša Amblažev kažnjen je 4. rujna 1315. godine na isplatu od 1000 libara zbog toga što se nije vratio u Trogir za vrijeme rata. Vidi: Rački: *Notae*, str. 226.

za Marina, Ivanom Petra Dujmovoga te Ivanom Dujma Marinovoga. Corrado je u siječnju 1320. godine ubijen u novoj pobuni, koja je vratila Matejevu frakciju na vlast, a Marinovu natjerala na bijeg u Split. U travnju 1320. godine javlja se kao potestat Marko Vitturi iz Venecije, a u istom periodu, 24. travnja 1320. godine, Marinova frakcija iz Splita šalje potestatu Marku neko pismo, koje Lucić samo usputno spominje. U takvoj promijenjenoj političkoj konstelaciji Danijel Jakovljević odriče se 19. svibnja 1320. godine dobara Mateja Zorićeva, koje mu je bivši potestat Bartol namijenio kao nadoknadu, a sutradan se Matej Zorićev, Marko Julle, Ciprijan Buble i drugi odriču svojih zahtjeva. Međutim, pitanje odštete povlačilo se do 22. kolovoza 1320. godine, kada je Marko Vitturi odredio da se vrate oduzeta dobra Mateju Zorićevu, Desu Markovome, Ciprijanu Bublji, Marku Julleu i Jakovu Nikolinu te da se dade nadoknada za pretrpljenu štetu djelomično iz općinskih dobara, a djelomično iz dobara zaplijenjenih Šimunu kneza Marina, Marinu Amblaževu, Gauzinji Marinovu, Amblažu Marinovu, baštinicima Amblaževim, baštinicima Gauzinjinim i Šimunu Marina Petrova.⁵⁰

Također je odlučeno da se sve kule Šimuna i Gauzinje, sinova kneza Marina, oduzmu i prenesu na općinu, kao i sve njihove zemlje u Meslini i Smokvici (trogirski distrikt). Marko Vitturi djeluje kao potestat do rujna 1320. godine, kada se počinju navoditi konzuli Danijel Jakovljević, Matej Zorićev, Miho Stjepanov i Frederik po. Mateja Lukinoga, a osim Danijela sve redom pripadnici promletačke frakcije. Takva situacija potrajala je do lipnja 1321. godine, kada se opet nakratko spominje potestat Marko Vitturi, kojega nasljeđuje Stjepan Manolesso.⁵¹ U tom se periodu situacija počinje sve izraženije razvijati u smjeru otvorenog rata protiv bana Mladena, koji je uslijedio 1322. godine i u koji su bili uključeni razni akteri, a ne samo Trogirani. U zimu 1321./1322. godine dolazi do druge šibenske pobune (prva je bila 1319./1320.), ovoga puta pogubne za vlast bana Mladena. Šibenik i Trogir uspostavljaju savezništvo u siječnju 1322. godine, a tijekom ožujka i travnja priznaju vlast Mletačke Republike. Izuzev njih, banu Mladenu suprotstavili su se uobičajeni protivnici, knez Nelipac i Kurjakovi sinovi, kojima se pridružila kraljevska vojska pod vodstvom novoimenovanoga bana Ivana Babonića. U pogledu Bribiraca, tro-

50 Lucić: *Svjedočanstva*, 390., 391., 398. i 403.

51 Lucić: *Svjedočanstva*, 390., 391., 398. i 403.; Rački: *Notae*, 229-230.; Andreis: *Povijest grada Trogira*, 71.

girski interes sastojao se u želji za smjenom bana Mladena, zbog čega su se dogovorili s banovim bratom, trogirskim knezom Pavlom, oko bliže suradnje eksplicitno usmjerene protiv Mladena.⁵²

Trogirske su vlasti odredile i sindike odgovorne za podjelu imetka članova Marinove frakcije 6. kolovoza 1322. godine, vjerojatno zbog ratnih troškova. Situacija je kulminirala u rujnu ili listopadu 1322. godine Mladenovim porazom kod Blizne, nakon čega se nakratko povukao kod brata i kliškog kneza Jurja II., prije nego li se pojavio pred kraljem Karlom Robertom u Kninu. Kralj ga je, pak, odveo sa sobom u Zagreb, gdje ga je pretvorio u zarobljenika kojega je poveo sa sobom u Ugarsku, nakon čega se Mladenu gubi trag.⁵³ Mladenov poraz prouzročio je naglo slabljenje bibrirskoga plemićkog roda, koji ipak zadržava veliku moć do 1348. godine (smrt kliškog kneza Mladena III.). Osim toga, dolazi do velikih političkih promjena na prostoru srednjovjekovne Dalmacije i Hrvatske jer s Mladenovim porazom i zarobljavanjem dolazi do urušavanja dotadašnjeg centra moći, što je stvorilo anarhičnu situaciju i stalno nadmetanje između hrvatskih velikaša.⁵⁴

52 Karbić: „Šubići Bibrirski do gubitka nasljedne banske časti (1322.)“, 20-25.; Vjekoslav Klaić: *Bibrirski knezovi od plemena Šubić do 1347. godine*. Zagreb 1897., 118-135.; Ljubić: *Listine*, I, dok. DXII., str. 330-335. i dok. DXIII., str. 335-336. (*Pactum Sibenici*); Ljubić: *Listine*, I, dok. DXIV., str. 336-340. i dok. DXV., str. 340-341. (*Pactum Tragurii*); *CD*, IX, dok. 50., str. 60-62. (24. 4. 1322.; dogovor između Trogira i Pavla II.).

53 *Legende i kronike* (ur. Vladimir Rismondo *et alii*). Split 1977. 159-183. (Mladenovo zarobljavanje opisano kod Mihe Madijeva); Ančić: *Putanja klatna*, 112. Za sindike vidi Rački: *Notae*, 230.

54 Povodom povratka bana Nikole u Ugarsku, sastaju se mletački predstavnici, predstavnici dalmatinskih gradova te hrvatski velikaši kako bi dogovorili obrambene strategije protiv ugarskog kralja u travnju 1324. godine. Vidi: *CD*, IX, dok. 149., str. 186.; Lucić: *Svjedočanstva*, 418-419. Nešto kasnije, u lipnju 1324. godine, kliški knez Juraj II. poražen je pod Kninom od strane kneza Nelipca i utamničen, iako se radilo o formalnim saveznicima protiv bosanskog bana Stjepana. Juraj je optužen „da je pomoću Zadrana htio postati banom i razoriti Split“, a kako je u pratnji imao nekog „bosanca“, Lucić smatra da je bio u dogovoru i s bosanskim banom, Vidi: Lucić: *Svjedočanstva*, 420. Da vanjskim promatračima odnosi među hrvatskim velikašima možda i nisu bili posve jasni vidljivo je u tome što se Trogir obvezao poslati 200 vojnika *Georgio voevode, et Nelipitio voevode, et filiis Curiacii, siue eorum lige* (vojvodama Jurju i Nelipcu te Kurjakovim sinovima, odnosno njihovom savezu; podebljao autor) ... *contra comitem Steposium de Bosna* (protiv bosanskog kneza Stjepana) 9. srpnja 1324. godine. Vidi: *CD*, dok. 160., str. 199.; Lucić: *Svjedočanstva*, 419-420. Ubrzo nakon što je izašao iz Nelipčevog sužanjstva, knez Juraj II. u svibnju 1326. godine pismom traži nekakvu odštetu

S druge strane, priča o sukobljenim trogirskim frakcijama nastavlja se u smjeru njihove pomirbe pod inicijativom mletačkih vlasti, kojoj politička nestabilnost nije bila u interesu. Tako je u veljači i ožujku 1326. godine došlo do prvog dogovora između zavađenih frakcija, odnosno njihovih predstavnika u Veneciji. Mengazza Dese Dujmova i Josip Stjepanov predstavljali su grad, a iz redova Marinove frakcije Dujam Damjanov, Grgur i Gauzinja, sinovi Amblaževi, Nikola Šimunov, Nikola Maurov, Dujam Ivanov, Albertin, Nikola, Blaž i Gauzinja, sinovi pokojnog (!) Marina Andrijina, te Andrija Gauzinje, koji su se nalazili u nekom dominikanskom samostanu u Splitu. Bartol Micheli i Marino Mauroceno, bivši trogirski potestati, imenovani su za suce izmiritelje s nekadašnjim Marinovim pristalicama i kao takvi donijeli su presudu 11. svibnja 1326. godine, po kojoj izbjeglice moraju ostati još dvije godine izvan

---

od Trogira naglašavajući *scientes non esse nos ita debiles domino expediente, ut creditis* [znajte da mi (knez Juraj – op. a.) nismo, uz Božju pomoć, tako slabi kao što vi mislite]. Vidi: *CD*, IX, dok. 238., str. 291. Trogirani, također u svibnju, prihvaćaju njegovo potraživanje, no ističu na kraju pismo kako *significantes vobis, quod bene scimus, quod non estis debilis, sed potens, verum credimus, imo non dubitamus iustitiam et dictum dominum ducem cum ipsa iustitia potentioorem quam plurimum esse nobis* [naznačujemo vam, kako mi (Trogirani – op. a.) dobro znamo da vi niste slabi, već moćni u što zaista vjerujemo, no ne treba sumnjati da je sila i pravda gospodina dužda mnogo snažnija od vaše]. Vidi: *CD*, IX, dok. 239., str. 292. Obrati li se pozornost na jedan trogirski zapis iz 1303. godine u kojem stoji kako (*r*)*ectoris novi electio fiat de conscientia et voluntate comitis Georgii* (novi upravitelj mora biti po volji knezu Jurju I.), može se dobiti vrlo zoran primjer nove konstrukcije društvene i političke stvarnosti nakon 1322. godine. Trogirani su Jurju II. u svom pismu zapravo „odbrusili“ pozivajući se na mletačkog dužda, što u odnosu na situaciju iz 1303. godine predstavlja potpunu suprotnost i dovoljno svjedoči o promjenama. Vidi: *CD*, VIII, dok. 53, str. 57-58. Daljnji nastavak sukoba s kraljevom vojskom posvjedočen je u jednom pismu, koje je trogirski knez Dardo Bembo 18. kolovoza 1326. godine poslao Šibeniku, a u kojem spominje kako su hrvatski velikaši zatražili vojnu pomoć protiv bana Mikca. Pismo navodi kako su knez Nelipac i knez Juraj Mihovilović, za razliku od Kurjakovih sinova, odlučili *mittent suas spias ad Stinichiachi causa videndi, si ipsi Sclavi erant, quod possent contra Ungaros, qui erant ad dictum locum et tunc fieret* [poslati svoje uhode u Stjeničnjak da vide jesu li Slaveni (knezovi Babonići – op. a.) u stanju da se odreže protiv Ugara; podebljao autor]. Međutim, Trogir neće poslati vojsku jer *non videmus, quod aliqua lingua extranea venit contra honorem domini ducis et ipsorum* [ne vidimo (Dardo Bembo – op. a.) da je neki strani jezik krenuo protiv časti gospodina dužda i samih (hrvatskih velikaša – op. a.)]. Vidi: *CD*, IX, dok. 251. dok., str. 305. Međutim, ban Mikac preoteo je Stjeničnjak sljedeće godine od knezova Babonića. Navedeni izrazi daju mali uvid i u tadašnji etnički diskurs, a detaljnije o tome vidi u: Ančić: „Dva teksta iz sredine 14. stoljeća ...“, 193-194. i *passim*.

Trogira i to na udaljenosti od 30 milja, dok njihove žene i djeca mogu ostati u Trogiru. Za kršenje sporazuma predviđena je kazna od 10.000 libara Marinovoj frakciji, odnosno 2000 libara Matejevoj, a iz toga je sasvim jasno da se nije radilo o mirenju iz „ljubavi“.⁵⁵

Nakon dvije godine, 19. rujna 1328. godine, dužd Ivan Superancije opominje Trogir da provede postupak mirenja, no to je zaustavljeno novim postupkom od 3. listopada 1328. godine. U ime grada nastupao je Nikola Mateja Dobrina, potom u ime članova Matejeve frakcije Miho Stjepanov, Frederik Mateja Lukin, Josip Stjepanov i Mengazza Dese Dujmova i ostali građani, te u ime prognanih građana trogirski kanonik Marin, Nikola Šimunov i Alberto pokojnog Marina u svoje ime i u ime Kazarice arhidakona, Grgura Amblaževa, Dujma Damjanova, Nikole Maurova, Ivana Marinova, Nikole, Blaža, Galcinje i Andrije, Galcinje i Blaža pokojnog Lukše Amblaževa, koji se kao izbjeglice nalaze u Zadru i na Braču. Nešto kasnije, 31. listopada 1328. godine, tri strane složile su se oko toga da suci budu dužd i mletački senat, koji su pak delegirali Franju Dandola, Nikolu Faliera i Blaža Zena za revizore prvotne presude, koju su 6. studenoga 1328. godine i potvrdili, ubacujući kratak dodatak po kojemu dobra pokojnog Mateja Zoričeva i njegovih sljedbenika ne spadaju u kategoriju posjeda koji se trebaju vratiti nekadašnjim članovima Marinove frakcije. Priča završava 9. studenoga 1328. godine, kada dužd naređuje Komuni da izvrši presudu. Vjerojatno je dugogodišnje međusobno neprijateljstvo utjecalo na odugovlačenje s provedbom presude o mirenju frakcija, kao i to da vladajućoj frakciji povratak prognanih protivnika zasigurno nije bio u političkom interesu.⁵⁶

LOKALNI I REGIONALNI KONTEKST

U lipnju 1310. godine odvila se poznata zavjera Querini-Tiepolo u Veneciji, čiji je cilj bio svrgnuti postojećeg dužda (Petra Gradeniga) i njegovu vlast. Zavjera je propala, a Bajamonte Tiepolo pobjegao je u Hrvatsku kod bana Pavla I., svoga srodnika, dočim je u Veneciji osnovano Vijeće desetorice radi suzbijanja sličnih zavjera u budućnosti. Mletačke vlasti nisu odustale od potrage za Bajamonteom, pa ga tako progone sve do kraja 20-ih godina 14. stoljeća, kada mu nestaje svaki trag u izvorima. Nakon smrti bana Pavla, ulazi

55 CD, IX, dok. 241., str. 293.; Lucić: *Svjedočanstva*, 433-435.; Andreis: *Povijest grada Trogira*, 77.

56 CD, IX, dok. 341., str. 412.; Lucić: *Svjedočanstva*, 436-438., 444.; Andreis: *Povijest grada Trogira*, 78.

pod zaštitu njegova sina i novog bana Mladena 1312. godine, a kasnije se Bajamonte navodi i kao dio pratnje kliškoga kneza Jurja II. Također, taj isti Tiepolo službovao je i kao šibenski potestat 1301. godine. Navedeni bi podaci mogli upućivati na to da je ban Pavao možda imao nekakve veze s propalom zavjerom, iako je to zasad samo na razini pretpostavke. Tome dodatno u prilog ide i Pavlovo zaposjedanje mletačkoga Zadra 1311. godine, neposredno nakon zavjere. Zadar je ostao u bibriskim rukama do 1313. godine, kada je ban Mladen bio prisiljen popustiti pred Mlečanima u trenutku u kojemu je prvenstveno morao konsolidirati svoju bansku vlast, zbog čega je to zasigurno doživljavao kao privremeno stanje. Mletačka potjera za Bajamonteom posvjedočena je u dokumentima u 20-im godinama 14. stoljeća, pa tako mletačke vlasti šalju trogirskom knezu Marinu Mauroceniju novac predviđen za pronalaznje Bajamontea. Iako u zapisu ne stoji kada je to točno bilo, može se prema Marinu Mauroceniju datirati negdje između 1322. i 1324. godine. Neko vrijeme prije, 11. studenoga 1321. godine, mletačke vlasti kritiziraju Zadrane zato što su dozvolili da u parnici s banom Mladenom sudac s njegove strane bude nitko drugi nego upravo Bajamonte Tiepolo te su zatražile obustavu postojećeg procesa i pokretanje novog.⁵⁷

Poslije je Bajamonte zajedno s knezom Jurjem zarobljen od strane kneza Nelipca kod Knina u lipnju 1324. godine, a Mlečani su pokušali potkupiti nekog velikaša (Nelipca?), kako bi došli do željenog Bajamontea, i bili su spremni potrošiti 10.000 libara u tu svrhu. Nešto kasnije, 14. kolovoza 1325. godine, Mlečani kore Zadrane zbog njihova sudjelovanja u izboru Bajamontea za bolonjskoga kapetana, a 9. listopada 1325. godine opet su ukoreni jer su primili dva bolonjska poklisara, koji su dolazili po Bajamontea. Istog mjeseca dužd zabranjuje Trogiranima kontakt s mletačkim neprijateljima (*inimici*) te izdajnicima (*proditores*). Možda se iza tih termina krije upravo potraga za Bajamonteom, no ne mora nužno biti tako. Potom, 5. veljače 1326. godine, Mlečani daju nalog šibenskom knezu da istraži kako i pod kojim je uvjetima Bajamonte pušten iz pritvora stanovitog *vayvode Valigazo*. Nakon nekog vremena, javlja

57 Lucić: *Svjedočanstva*, 365-366.; Strohal: *Trogirski statut i reformacije*, 363. (mandat Marina Maurocenija); Ljubić: *Listine*, I, dok. DXXII., str. 344 (novac za Bajamontea); Ljubić: *Listine*, I, dok. DV., str. 326. (Bajamonte kao sudac). Za Mletačke je vlasti Bajamonte bio *manifestus inimicus et proditor nostri communis* (neprijatelj i izdajnik naše komune), a za to vidi prethodno navedeni dokument.

se zapis iz 3. rujna 1326. godine, u kojemu mletačke vlasti zabranjuju krčkim knezovima Frankopanima, Ivanu i Frederiku, daljnji kontakt s Bajamonteom, čime se podrazumijeva da je prije već bilo kontakta.⁵⁸ Daljnji tijek potjere nemoguće je pratiti, zato što Bajamonteu nestaje trag u izvorima.

No, u svakom slučaju, primjer s Bajamonteom otkriva svu složenost političkih odnosa u Dalmaciji i Hrvatskoj, koji se ne mogu promatrati izvan njihova šireg konteksta, i to posebice u odnosu spram Mletačke Republike. Osim toga, trebalo bi spomenuti kako ban Mladen zajedno s braćom Jurjem i Pavlom ostvaruje mletačko građanstvo 28. ožujka 1314. godine, a u tu je svrhu izabrao Saracena Šibenčanina za svoga poklisara.⁵⁹ Zašto je bribirskoj braći bilo u interesu dobiti mletačko građanstvo, iako su djelovali protiv Venecije? Lucić je smatrao kako je to učinjeno u kontekstu jačanja moći ugarskoga kralja, odnosno sa svrhom osnaživanja vlastita roda i banske pozicije.⁶⁰ Dakle, polazeći od toga kako je sukob prvenstveno mjesnog karaktera izravno obuhvatio Šibenik, Split, knezove Bribirske (Skradin, Bribir, Klis, Omiš i druge utvrde) te Mletačku Republiku, može se reći kako je trogirski sukob izašao izvan svojih mjesnih okvira. Mletačka Republika i Bribirci utjecali su na opisane frakcije s ciljem ostvarivanja vlastitih političkih interesa u širim geopolitičkim razmjerima, a u okviru čega su predvodnici opisanih frakcija nastojali iskoristiti pomoć jačih patrona kako bi ostvarili, pak, svoje interese na lokalnoj razini.

Duždeva odluka o davanju trgovačkih povlastica Trogiru iz 1313. godine, izbor (vjerojatno mletačkog časnika) Jamperusa za trogirskoga kapetana 1315. godine, bijeg Marinove frakcije u bribirski Šibenik (između 1312. i 1315. godine) te bijeg Matejeve frakcije u Split 1317. godine, kao i banova opsada Trogira iz 1315. godine te tadašnje banovo sastajanje s Marinom Andrijinim, koji je pak uz izravnu šibensku vojnu pomoć porazio Matejevu frakciju i došao na vlast u Trogiru krajem 1317. godine, predstavljaju važnije dijelove rascjepkanoga povijesnoga mozaika. Iako je osnovna svrha rada bila ukazati na širi povijesni kontekst, što je u dosadašnjoj relevantnoj literaturi ostalo praktički nezapaženo, svakako se podrazumijeva da tematika zaslužuje detaljniju razra-

58 Lucić: *Svjedočanstva*, 420.; Ljubić: *Listine*, I, dok. DXXVII., str. 349.; dok. DXXVI-II., str. 350.; dok. DXXXII-DXXXIII., str. 360-361.; dok. DXXXVII., str. 363.; dok. DXLII. i str. 365.; *CD*, IX, dok. 262., str. 213.

59 Ljubić: *Listine*, I, dok. CCCCXXXI., str. 277.

60 Lucić: *Svjedočanstva*, 366.

du u nekom budućem znanstvenom radu.⁶¹ Međutim, trenutačni dosezi ovog studentskog rada jednostavno ne mogu odgovoriti na takav izazov. Za vrijeme službenog zatvaranja trogirskog Velikog vijeća 1340. godine, izričito se napominje kako vijećnici ne mogu biti oni koji su to postali za vrijeme tiranije (*non intelligendo tempore tirranie*), što predstavlja svojevrstan epilog cijeloj priči.⁶²

ZAKLJUČAK

Unutarnji politički sukobi pratili su Trogir kroz cijelo 14. stoljeće, što nije bio slučaj s ostalim dalmatinskim komunama, pa se Trogir u tom pogledu izdvaja kao specifična zajednica. Prvenstveno se to odnosi na političke nemire razmatrane u ovom radu, koji nemaju paralelu s drugim dalmatinskim gradovima početkom 14. stoljeća. Iako se radi o posebnom slučaju, ne bi ga trebalo razmatrati samo unutar njegovih mjesnih okvira, već se ovim radom ukazuje na potrebu šireg kontekstualiziranja (u osnovi svih) događaja i procesa iz mikropovijesti. Trogirske političke prilike razvijale su se u okolnostima bribirsko-mletačkog nadmetanja oko prevlasti nad dalmatinskim gradovima, kao i općenito pod utjecajem društveno-političkih kretanja u talijanskim komunama. Stoga se smatra kako bi u budućim istraživanjima fokus trebao biti na daljnjem kontekstualiziranju trogirskoga slučaja, i to posebice u odnosu na slične talijanske primjere. Podrobna komparativna analiza trogirskog te izabranog talijanskog primjera polučila bi zasigurno nova saznanja, kao i daljnje istraživanje mletačko-bribirskih odnosa te načina na koji je taj odnos usmjeravao razvoj političkih prilika u dalmatinskim komunama, čija je politička pripadnost uvijek bila promjenjiva i fleksibilna.

61 Studija američkog antropologa Marshalla Sahlinsa mogla bi se pokazati poticajnom za buduće znanstvene razrade. Sahlins smatra kako određeni strukturalni čimbenici utječu na to da se pojedini lokalni sukob (sukob na mikrorazini) prevrednuje kao odraz nekog šireg (makro) sukoba između dviju političkih sila te njihovih suprotstavljenih interesa i pogleda na svijet, ili pak obrnuto (makro u mikro sukob). Takav bi teorijski pristup dao drugačiji pogled na ovakvu tematiku. Vidi: Marshall Sahlins, *Structural Work. How microhistories become macrohistories and vice versa*. *Anthropological Theory*, VI/2005., br. 1, 5-30.

62 Vidi izraz u: Lucić: *Svjedočanstva*, 423-424. i 428.; *CD*, X, dok. 389., str. 555.

BELLUM INTESTINUM: THE TROGIR COMMUNE
AT THE BEGINNING OF THE 14th CENTURY

Summary

The paper tried to fit the Trogir revolts at the beginning of the 14th century (1310. – 1328.) into a broader European, and particularly Italian context. The paper showed that Venice and the Bribirski noble kindred crucially influenced the dynamic political situation in Trogir, which escalated into an open conflict between the feuding Trogir parties because of the opposed Venetian and Bribir interests. The paper gives an overview of the Trogir conflicts and of the later conciliation brought up by the Venetian authorities.

Keywords: medieval Trogir, city conflicts, Venetian-Bribir rivalry

